

.....
він повертав здоров'я, допомагаючи організуватися, пройти сеанс оздоровчого голодування. Організовував і наполягав, щоб вінницька інтелігенція активніше брала участь в оздоровлювальних «кавунових» та «огіркових» тижнях, рятуючи цим від хронічних судинних захворювань, переважно й хвороб печінки та шлунково-кишкового тракту. Він блискуче й тонко опанував майстерністю вправлення хребта й цим допоміг сотням, якщо не тисячам людей. Причому робив це (наголошую!) безоплатно. Не раз кепкував над хворими лікарями, розуміючи їх безпорядність і непрофесійність перед хворобами, вважаючи, що сучасна медицина, особливо терапія, знаходиться у „хімічному” тупику.

Його молодша сестра, Валентина Якимівна, яку він вирятував від запущеної астми, згадує: «Пізніше, коли я вже, можна сказати, стала на ноги, він згадував, що, мовляв, я не піднявся у начальниках, але я виріс як **людина**. Справді, він був і залишається у мене в споминах дуже людським, благородним, доброзичливим, лагідним, мужнім братом, і я називаю його **Голосом Совісти** у нашій родині».

Переконаний, що ми маємо всі підстави для того, щоб вважати Миколу Якимовича Горбовича Голосом Совісти української інтелігенції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Народна хвиля (Вінниця).-2000.-№38 вересень; 2. Самостійна Україна.- Ч.7-8. – 2001. – 23-28 лютого.

Л.Ф. Жовнір, С.М. Жовнір

ОЛЕКСАНДР ТОПЧІЄВ – ВИЗНАЧНИЙ ГЕОГРАФ, ПЕДАГОГ, ОСОБИСТІСТЬ

Топчієв Олександр Григорович – завідувач кафедри економічної та соціальної географії Одеського національного університету імені Іллі Мечникова, доктор географічних наук, професор, заслужений діяч науки й техніки України, член Вченої ради Українського географічного товариства та голова Одеського відділення УГТ, Голова Одеського відділку Асоціації картографів України, член Бюро Південного наукового центру Національної академії наук України¹.

Народився О. Топчієв 22 липня 1939 р. у сім'ї робітників в шахтарському селищі, яке нині входить у межі м. Антрацит Луганської області. У 1956 р. закінчив з медаллю Михайлівську середню школу і для подальшого навчання обрав Львів з його найстарішим на території України університетом імені Івана Франка. Бажання пізнати світ привело на географічний факультет, і географія стала змістом всього подальшого життя.

Львівський центр географічної освіти поєднував в собі досягнення і традиції місцевої школи класичної географії та картографії і високий професіоналізм багатьох відомих науковців і педагогів, які приїхали з інших вузівських центрів у повоєнний час відновлювати Львівський університет. Спілкування з викладачами, надзвичайно широким за своєю географією колом студентів, напружена самостійна робота у бібліотеках сформували світогляд майбутнього географа. Саме в цей період були закладені підвалини властивої Олександрю Григоровичу енциклопедичної ерудиції, високого професіоналізму, надзвичайної багатогранності. З ним цікаво спілкуватись і професіоналам найвищого рангу, і молодим дослідникам, і студентській молоді з найширшого кола проблем географічної науки, економічного, політичного, культурного життя суспільства. Вироблені у студентські роки жадоба до знань, висока організованість і вимогливість до себе, надзвичайна працездатність були пронесені через всі складності життя і стали запорукою досягнень на ниві науки.

Закінчивши з відзнакою університет, О. Топчієв започаткував свою наукову біографію у проблемній лабораторії якісної оцінки земель при Львівському університеті. Становлення молодого науковця відбувалось у співпраці з відомими фахівцями у сфері ґрунтознавства та ландшафтознавства проф. І.М.Гоголевим, К.І.Геренчуком, проф. П.Т.Вашенком та П.М.Цисем, іншими висококваліфікованими географами. Лабораторія займалась дослідженням ґрунтово-геохімічних процесів в Українських Карпатах, а пізніше проблемами кадастрової оцінки земель та земельного кадастру. Необхідно підкреслити, що в радянській політичній економії та тогочасній економічній науці земельний кадастр розглядали як суто буржуазну категорію, “не властиву соціалістичному суспільству”. Тільки наприкінці 1960-х рр., коли в СРСР був прийнятий новий закон про землю, а в Москві був заснований державний інститут земельних ресурсів, з проблем земельного кадастру було знято “ідеологічне табу”. У 1966 р. О. Топчієв захистив кандидатську дисертацію “Основи методики земельного кадастру гірських районів (на прикладі Українських Карпат)”. Розроблена методика кадастрової оцінки земель не втратила своєї актуальності й сьогодні.

З 1966 р. розпочався новий етап педагогічної роботи О. Топчієва на посаді асистента, а з 1968 р. – доцента кафедри фізичної географії Львівського університету. У 1969 р. О. Топчієв переходить працювати на кафедру економічної географії Одеського державного (тепер національного) університету імені Іллі Мечникова. З цією кафедрою, університетом і містом Одесою пов'язана вся його подальша педагогічна, наукова та громадська діяльність. Вагомою подією у географічній науці був вихід підготовленого у співавторстві з К.І. Геренчуком та Е.М. Раковською підручника “Польові географічні дослідження” (1975 р.).

Наукові інтереси О. Топчієва все більш спрямовуються до теоретичної та математичної географії. Вже кандидатом наук він прослуховує повний курс вищої математики для студентів економічного факультету та активно працює над розробкою і впровадженням математичних методів і моделей у географію. Як результат – навчальний посібник “Моделювання геосистем” (1976 р.), чи не найперша спроба використання математичних методів у вітчизняних географічних дослідженнях. Спілкування з математиками, біологами, геологами, географами, які розробляли теоретичні та формалізовано-математичні проблеми своїх наук, активна участь у школах, семінарах та нарадах з теоретичної та математичної географії закономірно підводять О. Топчієва до формулювання теми докторської дисертації. Для радянської географії тих часів було характерне різке розмежування географії фізичної та соціально-економічної. Спираючись на відому марксистську тезу щодо принципової відмінності та несумісності законів розвитку природи і суспільства, вітчизняні географи-догматики відносили фізичну географію до наук природничих, а соціально-економічну – до суспільних, існування єдиної географічної науки категорично відкидалось. Теоретична географія, яка розробляла закономірності функціонування та розвитку ландшафтної оболонки як цілісного географічного об'єкту, не розвивалась. Захист О. Топчієвим докторської дисертації “Моделі просторової організації геосистем” на географічному факультеті Ленінградського університету (квітень 1979 р.) став неординарною подією та активізував теоретичні дослідження в географії.

Теоретичні проблеми географії стали основним напрямком творчих пошуків О. Топчієва, про що свідчать його праці, виступи на багатьох міжнародних конгресах і конференціях, робота в редколегіях численних часописів та збірників².

З 1980 р. О. Топчієв очолює кафедру економічної та соціальної географії Одеського університету. Завідування кафедрою поєднувалось з роботою на посадах декана геолого-географічного факультету (1984-1985 рр.), проректора університету з наукової роботи (1985-1987 рр.). На вказаних посадах Олександр Григорович відзначався глибокою принциповістю при вирішенні найскладніших проблем. Йому завжди були притаманні глибокий демократизм, толерантність, вміння чути опонента, готовність допомогти і, водночас, абсолютне несприйняття суто адміністративних методів керівництва. Він завжди був і залишається відкритим для спілкування і ніколи не дозволяє собі зневажливого ставлення до того, хто має іншу думку і не погоджується з ним.

Помітною подією у визнанні наукового авторитету О. Топчієва стало проведення у 1990 р. на базі кафедри сесії Комісії Міжнародного географічного союзу з математичних методів і моделей у географії, на якій його було обрано дійсним членом цієї комісії. Значним досягненням географічної громадськості України стало видання тритомної “Географічної енциклопедії України” (1989 р., 1990 р., 1993 р.). Як провідний науковець О. Топчієв працював у складі редакційної колегії цього унікального видання, яке не має аналогів серед інших пострадянських країн. Він безпосередньо керував, редагував та підготував понад 50 статей до видання.

В умовах здобуття Україною державної незалежності з'явилися нові напрямки і аспекти науково-педагогічної, наукової та громадської роботи. У створеній Вищій атестаційній комісії України О. Топчієв стає членом експертної комісії з географії, очолює спеціалізовану вчену раду по захисту докторських дисертацій з географії при Одеському університеті. Під науковим керівництвом О. Топчієва захищені 15 дисертацій, з них три – докторські. На кафедрі проходять стажування, навчаються в аспірантурі й докторантурі географи з різних країн – Алжиру, Сирії, Єгипту, Молдови, Китаю.

Починаючи з 1990-х років, посилюється науковий інтерес до проблем соціально-економічного розвитку та раціональної територіальної організації населення і господарства приморських регіонів країни, міста Одеси та Одеської агломерації, проблем геоекології, екологічного захисту Чорного моря, Дністра, Придунайських озер. Конструктивність наукових розробок сприяла обранню О. Топчієва в 1990 р. депутатом Одеської обласної ради, де він очолив новостворену комісію з розробки концепції соціально-економічного розвитку Одеського регіону й увійшов до складу президії обласної ради. У цілому за роки незалежності України з участю О. Топчієва чи під його науковим

керівництвом розроблено більше десяти концепцій, програм і проектів соціально-економічного розвитку регіонів, субрегіонів, міст та їх екологічного захисту. Зокрема, у 1993 р. була розроблена “Концепція соціально-економічного розвитку Українського Причорномор’я”, яка була схвалена Кабінетом Міністрів України і на основі якої надалі була складена державна програма розвитку регіону. На їх основі були підготовлені та видані наукові звіти, монографії та навчальні посібники, серед яких “Одесская область: Территориальная организация и структура хозяйства. Концепция социально-экономического развития”.

З безпосередньою участю О. Топчієва протягом 1994–1996 рр. відбувалась організація і становлення нового навчального закладу Одеси – філіалу Української академії державного управління (нині – Одеський регіональний інститут державного управління у складі УАДУ), в якому він очолив за сумісництвом новостворену кафедру регіональної економіки. Для майбутніх кадрів державного управління ним були підготовлені й опубліковані кілька навчальних посібників з регіональної та міської економіки.

Високий науковий авторитет О. Топчієва одержав міжнародне визнання. Він читав лекції для студентів і аспірантів у Китаї (Північно-Західний університет – м. Сіань; Пекінський класичний університет), в Польщі (Гданський університет), в Угорщині (Сегедський університет), у Молдові (Тираспольський університет). Систематично запрошується на міжнародні конгреси, конференції та симпозіуми. За міжнародною програмою інтегрованого менеджменту береговими зонами (1994 р.) стажувався у США. Матеріали стажування були використані при розробленні Національної доповіді з проблем інтегрованого управління прибережними смугами морів в Україні (1995 р.). Брав участь у міжнародному симпозіумі “Релігія – наука – довкілля: Чорне море в екологічній кризі” (1997 р.), який дуже високим і представницьким складом учасників мав привернути увагу громадськості та урядів причорноморських країн до проблем екологічного захисту Чорного моря.

Понад 400 наукових праць, з них 24 – навчальні посібники, підручники і монографії – такий творчий доробок О. Топчієва, результат напруженої та продуктивної праці. Студенти багатьох вузів із задоволенням навчаються за посібниками “Основи суспільної географії”, “Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики”, “Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики”. Він періодично виїжджає для надання методичної допомоги колегам у Херсоні, Миколаєві, Сімферополі, Мелітополі, головує в державних екзаменаційних комісіях у Львівському, Харківському, Таврійському, Мелітопольському університетах, очолює журі всеукраїнських географічних учнівських та студентських олімпіад.

Водночас О. Топчієв виконує значний обсяг науково-організаційної та громадської роботи. Він є дійсним членом Українського географічного товариства та Вченої ради УГТ, Асоціації картографів України, обирався віце-президентом УГТ, очолює одеські відділення УГТ та картографічної асоціації, член Бюро Південного наукового центру Національної академії наук України, член редколегій кількох географічних часописів, серед яких “Український географічний журнал”, “Географія та основи економіки в школі”, “Історія української географії”, “Культура народів Причорномор’я”, “Вісник Одеського національного університету”, “Вісник Таврійського національного університету”, “Екологічний бюлетень Причорномор’я”, входить до складу комісії з підготовки Національного атласу України, створеної Указом Президента України у 2000 р. Він включений до складу комісії з адміністративно-територіальної реформи, створеної указом Президента України у серпні 2000 р. Багатогранна наукова, педагогічна, громадська діяльність О. Топчієва достойно оцінена у 2005 р. на державному рівні: йому присвоєне почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: УЕ, 1989 – 1993. Т. 3.: П – Я. – С. 299. 2. Топчієв Олександр Григорович (біографічна довідка) // Хто є хто в Україні. – К.: К.І.С., 2001. – С. 396.